

Redogörelse för miljökonsekvensbedömning

Program för Europeiska regionala utvecklingsfonden för Mellersta Norrland 2021- 2027

Det här är en redogörelse över hur Regionalfondsprogrammet Mellersta Norrland har tagit hänsyn till miljökonsekvensbedömningen av programmet, i enlighet med artikel 9 i EU-direktivet 2001/42/EG. En strategisk miljökonsekvensbedömning genomfördes i samband med framtagandet av programmet och färdigställdes december 2020. Programmet Mellersta Norrland godkändes av EU-kommissionen 15 november 2022.

Den här redogörelsen bör läsas tillsammans med programdokumentet för Mellersta Norrland och med miljökonsekvensrapporten.

Regionalfondsprogrammet Mellersta Norrland

Programmets insatser ska främja förnybar energi, övergången till cirkulär ekonomi, utveckla ett hållbart resande och förbättra digitala förbindelser.

Programområdet Mellersta Norrland består av länen Jämtland och Västernorrland. Det är ett område i Sverige, som tillsammans med andra nordliga regioner i Sverige, skiljer sig länen från övriga regioner i EU. Det som utmärker området är stora naturtillgångar, men också låg befolkningstäthet och långa avstånd mellan orter och marknader.

De här utmaningarna och rådande förutsättningar leder till behov av att bygga inkluderande strukturer anpassade för glesa miljöer och urfolk, inte minst gällande innovation och näringslivsutveckling.

För att möta utmaningarna ska pengarna i Mellersta Norrland gå till:

- En fortsatt utveckling av Mittbanan
- Hållbar omställning i näringslivet genom cirkulär ekonomi och förnybar energi
- Förbättra de små och medelstora företagens hållbara tillväxt och konkurrenskraft
- Utveckla och förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik med utgångspunkt i smart specialisering
- Utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap

- Ökad och hållbar tillgänglighet via utbyggnad av digital infrastruktur

Mellersta Norrland bidrar till EU:s politiska mål om ett smartare Europa, ett grönare Europa och ett mer sammanlänkat Europa genom följande specifika mål:

- Stärka forskning och innovation (SO 1.1)
- Stärka små och medelstora företags tillväxt och konkurrenskraft (SO 1.3)
- Utveckla färdigheter för smart specialisering (SO 1.4)
- Förbättra digital konnektivitet (SO 1.5)
- Främja förnybar energi (SO 2.2)
- Främja cirkulär ekonomi (SO 2.6)
- Utveckla hållbara europeiska transportnät TEN-T (SO 3.1)

Miljöbedömning

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande av programmet så att en hållbar utveckling främjas. Reglerna kring hur miljöbedömningen ska göras och vad den ska innehålla anges i den svenska Miljöbalken 6 kap. I de generella instruktionerna till regionalfonden hänvisas till EU-direktiv 2001/42/EG, vilket i Sverige implementerats via Miljöbalken.

Anthesis har på uppdrag av Tillväxtverket gjort de strategiska miljöbedömningarna av samtliga åtta regionala program samt det nationella regionalfondsprogrammet, Interreg Öresund-Kattegatt-Skagerrak (Europeiskt territoriellt samarbete) och Fonden för en rättvis omställning.

Sammanfattning av miljökonsekvensbedömningen

Det kommande regionala regionalfondsprogrammet för programperioden 2021–2027 i Mellersta Norrland omfattar Jämtlands och Västernorrlands län.

Förutsättningar, utmaningar och behov i regionen varierar stort på grund av de geografiska förutsättningarna. Dessa förstärks av en rad socioekonomiska förutsättningar, såsom en åldrande befolkning och stora inomregionala skillnader avseende utbildningsnivå, arbetslöshet och ohälsotal. Vidare medför urbaniseringen att befolkningen som bor i tätorter ökar. Det innebär att befolkningen minskar i flera kommuner, vilket medför stora utmaningar för bland annat offentlig och kommersiell service.

Utifrån de förutsättningar och behov som Mellersta Norrland har identifierat i sitt programutkast har de valt att prioritera satsningar inom politiskt mål "Smartare Europa", "Ett koldioxidsnålare Europa" och "Ett mer sammanlänkat Europa". Bedömningen är att dessa mål bäst skapar förutsättningar för utveckling i Mellersta

Norrland, samtidigt som hållbarhetsdimensionerna både beaktas och bidrar till innovation och utveckling.

Miljöbedömningen bygger på ett utkast till operativt program som har skickats in till Tillväxtverket den 25 november 2020.

Programmet bedöms ha stora möjligheter att bidra till att Mellersta Norrland löser utmaningar kopplade till företagens kommersialisering, tillväxt, innovation och långsiktig finansiering, vilket kommer att resultera i en minskad miljö- och klimatpåverkan såväl direkt som indirekt. Programförslaget bedöms även kunna bidra positivt till människors hälsa, genom till exempel sysselsättning och social inkludering. Därtill har programmet en stark koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö- och folkhälsomål. Mest positiva effekten bedöms att uppnås genom insatserna inom cirkulär ekonomi, digital konnektivitet och hållbart och klimattåligt TEN-T. Även övergång till förnybar energi bedöms mycket viktigt, dock finns det risker med att använda skog som biobränsle och drivmedel i transportsektor. Det är viktigt att främja övergång till förnybar energi på det sätt att lokala värdefulla ekosystem bevaras även för framtida generationer.

Genom att höja företagens innovationskraft med att stötta FoU intensitet i företagen samt samverkan mellan forskning och näringsliv kan företagens omställning till grön ekonomi främjas. Det är viktigt för att utveckla nya produkter, processer mm för att säkerställa företagets konkurrenskraft och hållbar produktion även på längre sikt. Där emot är det viktigt att säkerställa att de små och medelstora företagens tillväxt på kort sikt skapas hållbart med användningen av bästa möjliga teknik, samt att smart specialicing och digitalisering skapar tillväxt på ett hållbart sätt. Dock behövs det fler åtgärder i programgenomförandet så att grön ekonomi främjas och att tillväxten i regionen inte leder till en negativ klimatpåverkan.

Programmet bör därför, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och mer koldioxidneutral ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Jämfört med nollalternativet och programalternativet bidrar miljöalternativet mest till att främja hållbar utveckling. Trots det är det miljöbedömarens bedömning att miljöalternativet som helhet, på lång sikt, blir mindre effektivt gällande att bidra till den framtida sammanhållningspolitiken inom EU samt till att uppfylla intentionerna i regeringens instruktion. Nollalternativet är det förslag som bedöms medföra störst risk för betydande negativa miljöeffekter.

Trots riskerna som nämnts ovan, bedöms förslaget till program inte resultera i betydande negativ miljöpåverkan.

Samråd

I arbetet med att ta fram operativa program för ERUF måste regionerna aktivt ta ställning till resultaten av miljökonsekvensbeskrivningen och inkomna synpunkter.

Samrådet för miljöbedömningen av programmet genomfördes november 2020 i form av en enkät.

Remissvaren inkluderade förslag på åtgärder och insatser för att öka sannolikheten för positiva miljöeffekter och minska risken för negativ miljöpåverkan vid genomförandet av programmet.

Samtliga remissvar har tagits i beaktande och varit ett värdefullt underlag i processen med den strategiska miljöbedömningen. Relevanta behov och frågeställningar som identifierats under samrådsprocessen har inarbetats i slutrapporten.

Baserat på de kommentarer som kommit in har följande åtgärder beslutats:

- Bedömningen av klimatrelaterade effekter sträcks till 2050
- I den slutliga versionen kommer effekter på havs- och vattenmiljö också bedömas till geografiskt område utanför det definierade, i den grad detta är möjligt
- En övergripande bedömning görs också av kumulativa effekter på miljön

Remissförfarande

Miljökonsekvensbedömning skickades till programskrivarna. Programskrivarna i Region Västernorrland valde att inte svara på remissen då den gjorts på en gammal version av programmet som inte längre var relevant.

Förslag till åtgärder i miljökonsekvensbedömningen

Insatser inom de politiska målområdena bör väljas och utformas så att hållbar utveckling främjas. Därför bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som t.ex. rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Utöver det presenterades även följande tankar och förslag:

- Att tillgängliggöra infrastruktur för forskning och utveckling, exempelvis i form av testbäddar, laboratorium, pilot- och demoprojekt, gör det möjligt att även belysa vikten av hållbar utveckling.
- En tydligare definition på vad smart specialisering betyder just för Mellersta Norrland och hur detta är kopplat till klimat och miljöfrågor. En viktig del i smart specialisering är att välja prioriteringsområden. Kan prioriteringar i programmet styras mot stöd till exempel miljödriven, tjänste- och social innovation ökar givetvis möjligheterna till en positiv klimatpåverkan och att främja en hållbar utveckling.

- Tänk på hur man kan undvika att vissa grupper (minoriteter) upplever utanförskap. Om programmet inte stödjer vissa områden i regionen är det viktigt att ha en förklaring till detta.
- Satsningarna på små och medelstora företag bör också omfatta aktiviteter som särskilt adresserar unga och ungas tillgång till arbetsmarknaden.
- Ta hänsyn till var i regionen kommande insatser och nyetableringar förläggs för att motverka segregation.
- Planera finansieringar på det sätt att företagens tillväxt främjas genom grön och cirkulär ekonomi för att minska negativa effekter på resurshushållning.

Hur har miljökonsekvensbedömningen integrerats i slutliga programmet?

Miljökonsekvensbeskrivningen föreslog att ta fram mekanismer för att tydligt styra regionalfondsprogrammen mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Tillväxtverket har integrerat detta i urvalsprocessen av projekt för samtliga program inom regionalfonden, inom kvalitetskriteriet Hållbar förändring. Projekten ska i sina ansökningar visa hur de har bedömt sin hållbarhetspåverkan samt om projektets resultat har förutsättningar att bli bestående och bidra till en hållbar utveckling.

Programmet har innan miljökonsekvensbeskrivningen slutfördes omarbetats väsentligt där bland annat särskilda mål har tagits bort och lagts till.

Även om miljökonsekvensbeskrivningen av denna anledning inte kunde inkluderas rakt av har programmet vidareutvecklats och tydliggjort skrivningar kring bland annat hållbarhetsperspektiv.